

Darko Ilin

Univerzitet u Novoj Gorici

Istraživački centar za humanistiku

Slovenija

darko.ilin@ung.si

Srpski i slovenački postmodernizam oči u oči

(Tanja Tomazin, *Roman u istoriji, istorija u romanu: srpski roman, slovenački roman i njihova postmodernizacija*. Beograd: Službeni glasnik, 2022, 243 str.)

Ponekad se dogode knjige koje na suptilan način pokušavaju da prevaziđu granice u nauci, bile one metodološke, epistemološke ili nacionalne. Tanji Tomazin je u njenoj knjizi koja nosi naslov *Roman u istoriji, istorija u romanu: srpski roman, slovenački roman i njihova postmodernizacija* (2022) uspeo da upravo to i učini. U prilagođenoj i izmenjenoj verziji doktorske disertacije odbranjene na Univerzitetu u Ljubljani autorka je nastojala da na razumljiv i jasan način predoči tokove savremene slovenačke i srpske književnosti u paralelnom pregledu, što predstavlja novost kako u slovenačkoj tako i u srpskoj nauci o književnosti. Ako imamo u vidu da je, osim radova i knjiga Tihomira Brajovića, Bojane Stojanović Pantović i drugih malobrojnih autora, komunikacija i komparativno proučavanje srpske i slovenačke književnosti od raspada bivše državne zajednice umnogome stagniralo, knjiga Tanje Tomazin donosi ne samo osveženje već i preko potreban uvid u važnu stilsku formaciju koja je obeležila poslednje decenije prošloga veka u pomenutim književnostima.

Osnovni kvalitet ove knjige je u njenoj preglednosti i postupnosti, kojom je autorka omogućila čitalaštvu postepen uvod u obrađenu tematiku i time knjigu prilagodila ne samo naučnoj već i opštoj javnosti. Prvi segment knjige može se razumeti kao priprema za diskusiju o postmoderni kroz govor o glavnim pojavama koje su joj prethodile. Autorka je na ovom mestu vremenski omeđila istraži-

vački prostor na vreme nakon Drugog svetskog rata i nastanka SFRJ. Formirajući uvod u svoju studiju, Tanja Tomazin je kvalitetno ispunila jedan od glavnih zadataka književne istorije kao jednog od stubova nauke o književnosti, tako što je na relativno malom i omeđenom prostoru uspeła da predstavi pregled književnih pojava koje su neposredno prethodile postmodernizmu u književnosti, od socrealističkih tendencija, preko modernizma sve do mlade proze. Oslanjajući se na kanonska imena književne istorije, poput Janka Kosa, Predraga Palavestre i Aleksandra Jerkova, autorka prepliće istoriju srpske i slovenačke književnosti. Iako kao takav, pregled jedne ili druge, ne donosi mnogo toga novog, njegova dodatna vrednost je upravo u jukstapoziciji razvoja kroz koji su obe ove književnosti prošle u drugoj polovini prošlog veka. Takav pregled samim svojim položajem omogućava uporedno čitanje srpske i slovenačke književnosti, što čini ovu monografiju prvom *sui generis* kod nas.

Knjiga nastoji da pregledno opiše nastanak, razvoj i opadanje dveju različitih postmodernističkih tradicija, što je nemoguće učiniti bez odgovarajućeg uvida u kritičku teoriju i filozofiju postmoderne. U poglavlju naslovljenom „Poetika postmodernizma“ autorka na relativno skućenom prostoru uspeva da predstavi glavne odlike književnosti postmodernizma, što je izuzetno težak zadatak. Poglavlje je podeljeno na segmente koji pokrivaju različite aspekte književnog stvaranja i misli o tekstu u postmoderno doba. Tanja Tomazin će se prvo posvetiti ontologiji teksta, odnosno njegovom statusu u odnosu na sebe (metafiksija) i na druge tekstove (intertekstualnost). Nakon toga će pažnju nameniti položaju autora i pripovedača, a poglavlje će okončati pregledom odnosa postmoderne književnosti i istorije, te se posebno posvetiti pojmu historiografske metafiksije. Oslanjajući se na kanonske mislioe o postmoderno književnosti, kako svetske (Liotar, Fuko, Hačion, Makhejl), tako i domaće (Debeljak, Jerkov, Brajović, Kos, Tatarenko, Pantić) kritičke tradicije, Tanja Tomazin na tom mestu iznosi izuzetno koristan i originalan pregled postmoderne poetike u prepletu opšte i lokalne teorije. Upravo u ovim prepletima, koji su formalno deo svakog segmenta knjige, dok su istovremeno implicitno prisutni u njenoj celini kao organizacioni princip, ogleda se glavni kvalitet knjige.

Analitičko-interpretativno jezgro knjige predstavlja šest ogleda, u kojima je autorka podvrgla analizi po tri romana iz obeju književnosti. Nastojeći da poveže teorijske postavke iznete u prethodnom poglavlju sa književnom praksom, Tomazin je analizu izabranih romana zasnovala upravo istraživanju postmodernističkog elemenata

u tim romanima. Valja nešto reći i o samom izboru i opsegu analiziranih dela, te njihovom značaju. Naime, autorka je kao reprezentativne romane postmodernističke srpske književnosti izabrala romane *Hazarski rečnik* (1984) Milorada Pavića, *Fama o biciklistima* (1987) Svetislava Basare i *Snežni čovek* (1995) Davida Albaharija. Izborom ovih triju romana autorka daje svoje viđenje kanona srpske (isto tako i slovenačke) postmoderne književnosti i, birajući različite romane iz tri različite postmodernistične tradicije, pokušava da predstavi lepezu različitih postmodernističkih tendencija, od romana teorije zavere do istoriografske metafikcije. Zanimljivi su njeni zaključci o Albaharijevom romanu, koji autorka karakteriše kao nepostmodernistički, jer u njemu ne nalazi tipične postmodernističke postupke. Tako na neki način Tanja Tomazin uspeva da ocrta razvojnu liniju srpskog postmodernizma, koja već kod Albaharija dolazi do delimične dezintegracije, ili barem korenitog preispitivanja glavnih postavki. S druge strane, kao reprezentativni romani slovenačkog postmodernizma istaknuti su romani *Baklje i suze (Plamenice in solze)*, 1987) Andreja Blatnika, *Isterivač đavola (Izganjalec hudiča)*, 1994) Toneta Perčiča i *Pozvani zaboravljeni (Povabljeni pozabljeni)*, 1985) Dimitrija Rupela. Proučavajući razlike i sličnosti među svim navedenim romanima, Tomazin zaključuje kako svi romani imaju dve važne srodnosti. Kao prvo, svi analizirani romani sadrže velik udeo borhesovske simbolike, koja se ogleda u funkcionalnom inkorporiranju motiva biblioteke, knjige, lavirinta i sl., čime autorka ukazuje na mogućnosti čitanja slovenačkog i srpskog nacionalnog postmodernizma kao dela opšteg fenomena borhesovskih tendencija u svetskoj književnosti. Drugi dragoceni uvid koji knjiga donosi vezan je za prisustvo i udeo istorijskog u romanesknom tkivu obrađenih romana. Naime, svi analizirani romani potvrđuju tezu da se slovenački i srpski postmodernizam snažno nadovezuju na važne tačke nacionalne istorije, čime na neki način ukazuje na preimućstvo žanra istoriografske metafikcije u obema južnoslovenskim književnostima.

Nakon analitičkog središta autorka se ponovo odmiče na ravan pregleda i književno-istorijskih uvida, nastojeći da na kraju poveže središnji deo knjige sa sadašnjim trenutkom. Stoga se još jedna dragocenost ove knjige ogleda u kratkom pregledu savremene srpske i slovenačke književnosti na prelazu milenijuma. Tako knjiga Tanje Tomazin kao da na neki način nastavlja tamo gde se *Pregled slovenačke književnosti* (1995) Marije Mitrović zaustavlja u informisanju srpske javnosti o procesima u slovenačkoj književnosti. Upravo u

preglednosti, jasnosti i razumljivosti ove naučne monografije leži njen transformativni potencijal u kontekstu veće vidljivosti slovenačke književnosti u srpskoj književnoj i akademskoj javnosti, što ovu knjigu čini posebnim događajem u srpskoj nauci o književnosti. Ponekad se, stoga, dogode knjige koje prevaziđu različite granice i iznova nam pokažu besmislenost zatvaranja proučavalaca u nacionalne tradicije, već podstiču transnacionalna istraživanja, koja donose drugačiju sliku književnosti, kulture i, na kraju krajeva, sveta.